

## نقش سازمان ملل در ارتباطات بین المللی

نویسنده: خدایار سعیدوزیری

ناشر: پایگاه تخصصی نشر مقالات حقوقی، حق گستر

[www.haghgostar.ir](http://www.haghgostar.ir)

[haghgostar@gmail.com](mailto:haghgostar@gmail.com)

### چکیده

در این مقاله درصدد بیان نقش سازمان ملل متحد در بهبود و توسعه ی ارتباطات بین المللی هستیم. در حقیقت نقش اصلی سازمان ملل متحد، ترویج صلح و امنیت، توسعه و حقوق بشر در جهان است که این نقش در ۱۰ دسامبر ۲۰۰۱، هنگامی که جایزه نوبل صلح به این سازمان و دبیرکل آن اهدا گردید، مورد تاکید قرار گرفت.

یکی از مهمترین الزامات تحقق این اهداف ایجاد ارتباطات قوی میان ملل جهان و آگاهی بخشی به آنان برای ایجاد اتحادی جهانی است که سازمان ملل و سازمانهای زیر مجموعه ی آن برای ایجاد این اتحاد تلاشهای فراوانی کرده و میکنند، و در این مقاله به گوشه ای از این تلاشها اشاره خواهیم نمود

کلمات کلیدی: سازمان ملل متحد، ارتباطات، یونسکو، شورای امنیت، اجلاس سران، جامعه اطلاعات

### مقدمه

سازمان ملل متحد به عنوان مهمترین سازمان بین المللی امروزه نقش مهمی در ارتباطات بین المللی ایفا می کند که از ابعاد گوناگون قابل بررسی است، از جمله ی آن، ارتباطات به وسیله ی تکنولوژی های جدید و رسانه های است. سازمان ملل برای ایفای نقش خود در این راستا اقدام به تأسیس سازمان های گوناگون نموده است که مهمترین آنها «اتحادیه بین المللی ارتباطات» (ITU) است که در ادامه بحث بیشتر به آن خواهیم پرداخت.

در حقیقت آنچه که در ابتدای منشور ملل متحد آمده است که: «ما مردم ملل متحد ...» تا سالها تحقق نیافت و این دولت ها بودند که در سازمان ملل نقش ایفا می کردند؛ به همین سبب در سال های اخیر «به خصوص از اوایل قرن بیست و یکم» سعی شده است که سازمان ملل به هدف اولیه خود بازگردد و تعاملی واقعی را میان ملل جهان برقرار نماید. تحقق اهداف مختلف سازمان ملل اعم از حمایت از توسعه در زمینه های گوناگون در کشورهای جهان سوم، گسترش علم و فناوری، بهداشت، مبارزه با گرسنگی، آموزش و پرورش، اسکان بشر، توسعه ی جوامع مدنی و همگرایی اجتماعی، همه و همه نیازمند ارتباط گسترده میان ملت ها است؛ چرا که جز با نزدیکی فرهنگ های گوناگون موجود در جهان این اهداف والای بشری تحقق نمی یابد.

سازمان ملل به مبادلات فرهنگی و علمی و ارتباطات به عنوان ابزارهای مؤثر در پیشبرد صلح و توسعه بین‌المللی می‌نگرد. هر چند که به طور خاص یک «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات» وجود دارد اما در حقیقت تمام سازمان‌ها و کارگزاری‌های سازمان ملل متحد در راستای گسترش ارتباطات بین‌المللی فعالیت می‌کنند که در ادامه نقش برخی از آنها به طور خاص توضیح داده خواهد شد.

گسترش این ارتباطات سبب همگرایی فرهنگی و اتحاد تمدن‌ها و در نتیجه جلوگیری از جنگ‌ها و شکاف فرهنگ‌ها خواهد شد، چنان که کوفی عنان دبیرکل سابق سازمان ملل در ۱۴ ژوئیه ۲۰۰۵، ابتکار «اتحاد تمدن‌ها» را در واکنش به نگرانی‌ها در خصوص افراطی‌گری‌ها و بهره‌برداری از آنها از احساس شکاف روبه گسترش، بین جوامع اسلامی و غربی، اعلام نمود.

این اتحاد به عنوان ائتلافی علیه چنین نیروهایی شکل گرفت تا احترام متقابل به اعتقادات دینی و سنت‌ها را تقویت و بار دیگر وابستگی متقابل روزافزون بشر را در همه زمینه‌ها تأیید کند. این اتحاد نمایشگر تلاش متعهدان بین‌المللی برای برطرف کردن اختلاف‌ها و غلبه بر تعصبات و پیش‌داوری‌ها، سوء تفاهم‌ها، سوء برداشت‌ها و تفرقه افکنی‌ها است که صلح جهانی را تهدید می‌کنند.

### اتحادیه بین‌المللی ارتباطات (ITU)

اتحادیه بین‌المللی ارتباطات، سازمانی بین‌المللی است که دولت‌ها و بخش خصوصی از طریق آن شبکه‌ها و خدمات ارتباطات جهانی را هماهنگ می‌کنند. نام اتحادیه بین‌المللی تلگراف که در ۱۸۶۵ در پاریس تشکیل شد، در ۱۹۳۴ به اتحادیه بین‌المللی ارتباطات تغییر یافت و در ۱۹۴۷ تبدیل به کارگزاری تخصصی سازمان ملل شد.

تمامی عناصر فعالیت ITU بر این هدف استوار است تا فناوری ارتباطات و اطلاعات به آسانی و قیمت مناسب در اختیار همگان قرار گیرد و به گونه‌ای چشمگیر به توسعه و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی کمک کند. از اولویت‌های اصلی ITU پرکردن فاصله ارتباطات تکنولوژیک و فناوری‌های نوین بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه است که این کار را با کمک به ایجاد تأسیسات زیربنایی فن‌آوری ارتباطات و اطلاعات، حمایت از ظرفیت سازی و ایجاد اطمینان خاطر در استفاده کاربران از اینترنت، از طریق ارتقای امنیت آنلاین با کمک گرفتن از «دستور کار جهانی امنیت مجازی» این اتحادیه است.

فعالیت این اتحادیه شامل مواردی چون: تدوین ضوابط مورد استفاده برای ایجاد تأسیسات زیربنایی جهت ارائه خدمات ارتباطات راه دور بر مبنای جهانی، حمایت از کشورها در اجرای سیاست‌های توسعه‌ای در زمینه ارتباطات راه دور و حمایت از مدیریت منطقی و عادلانه طیف فرکانس رادیویی و مدارهای ماهواره‌ای برای کمک به ارائه خدمات بی‌سیم به مردم هر گوشه جهان و فعالیت‌هایی از این دست می‌باشد. در این میان یکی از مهمترین و به عبارت دیگر سرنوشت سازترین نقش‌های این اتحادیه تلاش در جهت تقویت ارتباطات اضطراری برای جلوگیری از رویدادهای ناگواری است که در پی حوادث طبیعی (مانند سیل و طوفان و ...) و حوادث غیرطبیعی (مانند جنگ) ممکن است رخ دهد.

این اتحادیه متشکل از ۱۹۱ کشور عضو و حدود ۷۵۰ عضو و انجمن (مدیران و اپراتورهای خصوصی و عمومی، سازمان‌های پخش برنامه‌های رادیو تلویزیونی، سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و ...) است. هیأت مدیره آن هر چهار سال یکبار تشکیل جلسه می‌دهند و ۴۶ عضو شورای اتحادیه را انتخاب می‌کند که هر سال تشکیل جلسه می‌دهد. این اتحادیه تا ژانویه ۲۰۰۶، دارای ۸۲۲ کارمند از حدود ۸۰ ملیت بوده است و بودجه ۲۰۰۷-۲۰۰۶ آن ۳۳۹۱۴ میلیون فرانک سوئیس (حدود ۳۰۸/۵ میلیون دلار) بوده است.

در ۲۴ می ۱۸۴۴، ساموئل مورس نخستین پیام را از طریق خط تلگراف میان واشنگتن و بالتیمور برای عموم مردم ارسال کرد که آن را می‌توان آغاز عصر ارتباطات دور برد دانست. ده سال بعد، ارتباطات تلگرافی در دسترس عموم قرار گرفت. در این دوران، خطوط تلگراف از مرزهای

ملی فراتر نمی‌رفت، چرا که کشورهای مختلف برای ارسال پیام‌های نظامی و سیاسی از نقطه‌ای به نقطه‌ای دیگر (در داخل سرزمین خود) از این خطوط استفاده می‌کردند و برای جلوگیری از اطلاع کشورهای دیگر از محتوای این پیام‌ها، هر کشوری رمز مخصوص خود را داشت. بنابراین برای ارسال پیامی به کشور دیگر لازم بود، ابتدا پیام رمز ترجمه شود و سپس ارسال گردد.

اما لزوم ارتباط میان ملت‌ها و کشورهای مختلف سبب شد، کشورها به امضای معاهداتی میان خود و کشور یا کشورهای دیگر مبادرت کنند. اولین بار چنین پیمانی در سال ۱۸۶۵ منعقد شد، که پس از دو ماه مذاکرات فشرده، نخستین پیمان بین‌المللی تلگراف، در نشست پاریس به امضا رسید و اتحادیه بین‌المللی تلگراف بنیان نهاده شد که نقطه آغاز پیدایش اتحادیه بین‌المللی ارتباطات محسوب می‌گردد.

در سال ۱۸۷۶ تلفن اختراع شد و به سرعت گسترش یافت، لذا اتحادیه بین‌المللی تلگراف در سال ۱۸۸۵ به تدوین مقررات بین‌المللی ارتباطات تلفنی پرداخت. به تدریج و پس از اختراع تلفن و گسترش آن، تکنولوژی به سمت ارتباطات بی‌سیم حرکت کرد و اولین استفاده کنندگان از تکنولوژی ارتباطات رادیویی (بی‌سیم) کشتی‌ها بودند و در نتیجه در سال ۱۹۰۶ طی نشستی که در برلین برگزار شد، نخستین پیمان بین‌المللی تلگراف رادیویی به تصویب رسید. نهایتاً در سال ۱۹۲۰ نخستین پخش صوت توسط استودیوهای شرکت «مارکونی» انجام شد و طی سال‌های دهه ۲۰، کمیته‌های گوناگونی برای ساماندهی به وضع ارتباطات شکل گرفت. در سال ۱۹۳۲ طی همایش مادرید، اتحادیه بین‌المللی تلگراف تصمیم گرفت پیمان بین‌المللی تلگراف (۱۸۶۵) و پیمان بین‌المللی تلگراف رادیویی (۱۹۰۶) را تلفیق کند که دو سال بعد منجر به تأسیس «اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دوربرد» که امروز نیز به همین نام مشهور است، شد.

در سال‌های پیش از جنگ دوم جهانی این اتحادیه نهادی مستقل محسوب می‌شد و ارتباطی با جامعه‌ی ملل نداشت و در جریان اختلافات بین کشورها، کارآیی خود را تقریباً از دست داده بود، چرا که در جنگ جهانی دوم، ارتباطات رادیویی و رسانه‌ها نقش چشمگیری ایفا می‌کرد و نظام‌های اقتدارگرایی چون آلمان، ایتالیا، شوروی و ... حاضر به تمکین از مقررات نبودند، در جریان این جنگ علاوه بر آنکه رادیوهای این رژیم‌ها به تخریب روحیه‌ی نیروهای مقابل و تبلیغات و پخش اخبار بعضاً دروغ می‌پرداختند، از رادیو به عنوان وسیله‌ای برای ارسال پیام‌های رمز به جبهه‌های دور دستی که سربازانشان در حال نبرد بودند و یا پیام برای اسرایشان استفاده می‌کردند. به عنوان مثال به نقش رادیوها در جریان اشغال ایران اشاره می‌کنم، بخش فارسی رادیوی BBC تنها چند روز پیش از اشغال ایران در شهریور ۱۳۲۰ تأسیس شد و ویلیام ریدر بولارد (وزیر مختار انگلیس در ایران) در طول جنگ جهانی دوم، از نقش مهم رادیو BBC در مقابله با رادیو برلین این گونه یاد می‌کند که: "برنامه‌های عالی رادیوی BBC به خوبی توانسته است تبلیغات رادیو برلین را برای خروج ایران از بی‌طرفی و گرایش به سوی آلمان نازی خنثی کند". بعدها این نقش رسانه‌ها و به ویژه رادیو را در جریان جنگ سرد و جنگ‌های اول و دوم خلیج فارس به وضوح می‌بینیم.

باری، بعد از پایان جنگ جهانی دوم، اتحادیه بین‌المللی ارتباطات دوربرد، همایشی را در شهر آتلانتیک با هدف توسعه و نوگرایی در سازمان خود برگزار کرد، و بر اساس توافقی که با سازمان ملل متحد به عمل آورده بود از ۱۵ اکتبر ۱۹۴۷ به نهاد تخصصی سازمان ملل متحد بدل شد و مقر آن از شهر برن به شهر ژنو انتقال یافت.

### شورای امنیت و ارتباطات

چنان که پیشتر اشاره شد، یکی از مهمترین اهداف مؤسسان سازمان ملل متحد حفظ و تحکیم صلح و امنیت بین‌المللی بوده است، چنانکه در ماده ۱ منشور این سازمان بر آن تأکید شده است. یکی از مهمترین راه‌های حفظ صلح و جلوگیری از جنگ در جامعه جهانی، استفاده از فناوری‌های نوین ارتباطی است، اما نکته‌ای که باید به آن توجه داشت اینکه، این فناوری‌ها به همان نسبت که می‌تواند در جهت حفظ صلح به کار آیند، می‌توانند موجب تهدید صلح نیز باشند، چرا که همانگونه که کشورها با استفاده از این رسانه‌ها می‌توانند باعث نزدیکی فرهنگ‌هایشان

شوند، ممکن است کشوری مجهز به ابزار نوین اطلاع رسانی باشد و ضمن بکارگیری آن، امنیت ملی کشورهای دیگر را با تهدید مواجه کند، به گونه‌ای که وضعیتی تحمل ناپذیر برای آنان فراهم آورد. در حقیقت چنین کشوری فروپاشی صلح را هدف قرار داده، چراکه این امر جز تهدید صلح جهانی، مفهوم دیگری نخواهد داشت. در چنین شرایطی شورای امنیت وضعیت را به عنوان بحرانی در روابط بین‌الملل به گونه‌ای که احتمال بروز جنگ را قریب‌الوقوع نموده است، تعریف کند و آن را مشمول ماده ۳۹ منشور به شمار آورد. آثار تطبیق کارکرد فناوری ارتباطات با ماده ۳۹ منشور سازمان ملل متحد این است که، چنانچه کشوری، ابزار اطلاع رسانی خود را به گونه‌ای به کار گیرد که بحرانی جدی در روابط خود با دیگر کشورها فراهم آورد و امنیت بین‌المللی را مختل نماید، شورای امنیت می‌تواند به منظور مقابله با تهدیدی که بقای صلح را در معرض خطر قرار داده است، اختیار خود، ناشی از ماده ۷ منشور را به کار گرفته و با چنین کشوری به مقابله برخیزد.

البته در این میان باید به نکته‌ای نسبتاً ظریف اشاره کرد و آن این که دو واژه ی صلح و امنیت مترادف هم نیست، بلکه صلح از طریق اعمال زور مخدوش می‌گردد و امنیت از طریق ایجاد بحران و با توجه به این که کارکرد فن‌آوری ارتباطات می‌تواند در روابط بین‌المللی بحران ایجاد کند، بنابراین کارکرد این فناوری می‌تواند امنیت بین‌المللی را هدف قرار دهد نه صلح را، بلکه صلح در نتیجه مخدوش شدن امنیت از بین می‌رود.

در حال حاضر فن‌آوری‌های نوین ارتباطات، یکی از مهمترین ابزار جهت اختلال در امنیت بین‌المللی محسوب می‌گردد. چرا که این فناوری‌ها سبب تأثیر گذاری فراوان بر مردم می‌شود و ممکن است با تبلیغات یک رسانه مردم کشوری علیه دولت خود تحریک شوند و این امر سبب اختلاف بین دو کشور شود و آن دولت درصدد اقدامات تلافی‌جویانه درآید. چرا که چنانکه در گذشته‌ی نه چندان دور، برتری تسلیحاتی و به ویژه هسته‌ای به عنوان شرط لازم برای رهبری ائتلاف‌های نظامی علیه کشورهای دیگر مطرح بود، در عصر اطلاع رسانی، برتری در این عرصه است که چنین نقشی را ایفا می‌کند.

### نقش یونسکو در ارتباطات

یکی از زمینه‌های مهم فعالیت‌های یونسکو حمایت از آزادی مطبوعات و رسانه‌های کثرت گرا و مستقل و پیشناز است و برای حمایت از جریان آزاد اطلاعات و تقویت ظرفیت‌های ارتباطی کشورهای در حال توسعه فعالیت می‌کند. همین دکترین جریان آزاد اطلاعات است که از دهه ۱۹۴۰ استقرار یافته و سبب نیرومند و گسترده شدن رسانه‌های غربی و محتوای خبری آنها شده است.

یونسکو به کشورهای عضو در سازگار کردن قوانین رسانه‌ای خود با ضوابط دموکراتیک و اعمال استقلال تحریری رسانه‌های خصوصی و عمومی کمک می‌کند و هر گاه که آزادی مطبوعات نقض شود، مدیرکل یونسکو از طریق مجاری دیپلماتیک یا سخنرانی علنی مداخله می‌نماید.

این سیاست هواداری و حمایت از برقراری «نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات» در دهه ۱۹۷۰ به جهت توجه کشورهای در حال توسعه به نقش مهم رسانه‌های همگانی در تأمین و تحکیم وحدت ملی در دوران پس از استعمارزدایی و در عین حال مبارزه با رسانه‌های کشورهای توسعه یافته، علاوه بر یونسکو، از سوی «جنبش غیرمتعهد» نیز دنبال می‌شود. سران بسیاری از کشورهای عضو این جنبش با تأکید بر لازم و ملزوم بودن «نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات» و «نظم نوین اقتصادی بین‌المللی»، در کنار یونسکو به کمک در این زمینه پرداختند. از موفقیت‌های مهم کشورهای در حال توسعه در زمینه‌های «نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات» در دهه هفتاد میلادی، می‌توان به تصمیم کنفرانس عمومی یونسکو در نوزدهمین اجلاسیه آن در پاییز ۱۹۷۶ در خصوص تشکیل «کمیسیون بین‌المللی مطالعه درباره مسایل ارتباطات» و به ویژه تصویب اعلامیه مربوط به نقش وسایل ارتباط جمعی در روابط بین‌المللی در اجلاسیه بعدی (بیستم) یونسکو در سال ۱۹۷۸، اشاره کرد. هر چند این اعلامیه با مخالفت کشورهای بزرگی چون ایالات متحده و انگلستان مواجه شد و کار تصویب آن به درازا کشید، اما نهایتاً به

تصویب رسید و دکترین «جریان آزاد اطلاعات» که از حمایت غرب بهره‌مند بود، جای خود را به اصل «جریان آزاد و اشاعه گسترده‌تر و متعادل‌تر اطلاعات» داده اما تا مدت‌ها هیچ چهارچوبی برای این نظم نوین جهانی شکل داده نشده بود و در جریان اجلاس بیست و یکم یونسکو بود که گزارش کمیسیون بین‌المللی مطالعه درباره مسایل ارتباطات با نام «یک جهان و چندین صدا» که در ژانویه ۱۹۸۰ منتشر شده بود، به تصویب رسید و برای نخستین بار چهارچوب کلی و مشخصی همراه با استدلال‌های توجیهی در زمینه نظم نوین جهانی اطلاعات و ارتباطات مشخص شد. اما کارشکنی‌های دول قوی همچنان ادامه یافت و دولتی انگلستان و ایالات متحده آمریکا به بهانه سیاسی بودن این گزارش در جریان برگزاری بیست و دومین اجلاس کنفرانس عمومی یونسکو در پاییز ۱۹۸۳، تهدید به خروج از عضویت یونسکو نمودند و یکسال بعد نیز این تهدید را عملی کردند و از یونسکو خارج شدند. پس از خروج آمریکا و انگلستان از عضویت یونسکو، کوشش کشورهای جهان سوم، برای برقراری نظم نوین اطلاعات و ارتباطات و تحقق اهداف مصوبه، به آهستگی و کندی ادامه یافت، تا آن که با پایان یافتن مدیریت «محمد مختارامبو» شخصیت معروف سنگالی، بر این سازمان و جانشینی «فوریکو مایر» اسپانیایی، جو سیاسی حاکم بر یونسکو تغییر کرد و دو سال بعد از آن، همزمان با فرو ریختن دیوار برلین (پاییز ۱۹۸۹) در جریان برگزاری بیست و پنجمین اجلاس عمومی، به جای نظم جهانی اطلاعات و ارتباطات، یک «استراتژی نوین ارتباطی» بر مبنای آزادی اطلاعات و جریان آزاد آن، تصویب و به اجرا گذاشته شد. بر اساس این استراتژی، فعالیت‌های سازمان یونسکو در زمینه اطلاعات و ارتباطات، بار دیگر مانند دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ بر آزادی اطلاعات و جریان آزاد اطلاعات استوار گردید و به همین لحاظ در برنامه میان مدت پنج ساله یونسکو برای سال‌های ۱۹۹۲ تا ۱۹۹۷ که در بیست و پنجمین اجلاس کنفرانس عمومی تصویب شد، تنها اشاره‌ای کلی به نظم نوین جهانی یاد شده وجود داشت.

در راستای تلاش‌های یونسکو برای گسترش آزادی‌ها، سومین روز ماه مه هر سال را «روز جهانی آزادی مطبوعات» اعلام کرده است و همچنین روز ۱۷ مه هر سال «روز جهانی جامعه اطلاعات» گرامی داشته می‌شود، تا اندیشه‌های اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی «ژنو در ۲۰۰۳ و تونس در ۲۰۰۵» برای ایجاد «جامعه اطلاعاتی مردم محور، فراگیر و توسعه گرا» بر مبنای حقوق بشر بنیادین که در ادامه توضیح داده خواهد شد، به جهانیان یادآوری شود.

یونسکو به منظور تقویت زیربناها و منابع انسانی ارتباطی کشورهای در حال توسعه، تخصص فنی و آموزشی ارائه می‌دهد و به تدوین طرح‌های رسانه‌ای ملی و منطقه‌ای - به ویژه از طریق برنامه بین‌المللی برای توسعه ارتباطات (IPDC) کمک می‌کند و بیش از ۹۰ میلیون دلار برای بیش از ۱۰۰۰ طرح در ۱۳۹ کشور در حال توسعه بسیج کرده است. این سازمان برای پر کردن شکاف دیجیتالی، به کشورهای در حال توسعه کمک می‌کند تا سیستم‌های انفورماتیک خود را تشکیل دهند و دسترسی به جریان‌های جهانی اطلاعات را تضمین کنند. تأکید آنها بر آموزش و ایجاد شبکه‌های رایانه‌ای برای برقراری پیوند بین مؤسسات علمی و فرهنگی و اتصال آنها به شبکه جهانی اینترنت استوار است. فناوری‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی ICT، با چند برابر کردن فرصت‌ها و امکانات برای تولید، انتشار و دریافت اطلاعات در مقیاسی بی‌سابقه، اصل جریان آزاد اندیشه‌ها را گسترش می‌دهند.

یونسکو می‌کوشد اطمینان حاصل کند حداکثر افراد ممکن از این امکانات استفاده نمایند. دیگر مسائلی که یونسکو به آنها رسیدگی می‌کند، شامل تأثیر اجتماعی و فرهنگی این فناوری‌ها و رویکردهای سیاسی بر مسائل حقوقی و اخلاقی مربوط به اینترنت است.

در آوریل ۲۰۰۶ دبیرکل، آغاز اتحاد جهانی برای فن‌آوری‌ها و توسعه اطلاعات و ارتباطات را تصویب کرد. هدف آن تسهیل و حمایت از ادغام ICT در فعالیت‌های توسعه، با تأمین تریبونی برای گفتگوهای آزاد و فراگیر، با حضور تمامی عوامل ذینفع و بخش‌های گوناگون در زمینه تعیین سیاست‌ها درباره نقش ICT در توسعه است.

## آفریقا

تحکیم و تثبیت رسانه های مستقل و آزاد و تقویت ظرفیتهای ارتباطات و اطلاعات در کشورهای در حال توسعه یکی از مهمترین اولویتهای یونسکو در جهت ترویج صلح و توسعه است، به طوریکه این کشورها بتوانند مشارکت فعال تری در عرصه ی ارتباطات بین المللی داشته باشند. این تلاشها همه رسانه ها، اعم از رسانه های معمولی مانند مطبوعات و رادیو و تلویزیون و رسانه های فناورانه چون اینترنت را دربرمیگیرد. در راستای اجرای این استراتژی در قاره سیاه، این سازمان در حال حاضر دو پروژه ی رسانه ای را در کشور رواندا در دست کار دارد که مورد حمایت مالی آژانس توسعه ی نروژ (NORAD) نیز هست. هدف این پروژه چنان که بیان شد ایجاد رسانه های مستقل و کثرت گراست. اولین مرحله ی این پروژه دو مرحله ای در سال ۱۹۹۸ تکمیل شده است و در این مرحله ۱۸ ماه آموزش فشرده برای روزنامه نگاران و فعالین رادیویی برگزار شد. فاز دوم این پروژه دارای دو هدف عمده است: اول، حمایت از برنامه های رادیویی تولید شده توسط روزنامه نگاران مستقل زن و دوم، بهبود استانداردهای روزنامه نگاری و عملکرد حرفه ای.

یونسکو در حال حاضر از طریق نهادهایی موسوم به (خانه مطبوعات) که در رواندا (۱۹۹۶) و بروندي (۱۹۹۷) تاسیس شده است، به ترویج آزادی بیان در این مناطق از آفریقا میپردازد. هدف از ایجاد این مراکز ارائه فضایی برای بحث آزاد و تبادل اطلاعات است. خانه های مطبوعات راه طولانی ای را در جهت کمک به مبارزات روزنامه نگاران و خروج آنها از انزوا طی کرده است.

یونسکو همچنین در آنگولا نیز با همکاری بنیاد (Hirondelle) فعالیت بسیاری در جهت توسعه ی رسانه های آزاد و برگزاری دوره های آموزشی مختلف برای کارمندان رادیو انجام داده است.

## تیمور شرقی

در راستای تلاشهای سازمان ملل متحد برای کمک به مردم تیمور شرقی جهت استفاده از ظرفیت های خود برای ایجاد یک حاکمیت ملی و مردمی، یونسکو مامورین و نمایندگانی به این کشور فرستاد تا به ارزیابی شرایط این کشور بپردازند و بررسی نمایند که چه کمکهایی در این کشور بیشترین بهره وری را خواهد داشت.

یونسکو و انجمن جهانی روزنامه ها (WAN) نیروهای خود را برای بازسازی صنعت جنگ زده ی روزنامه نگاری در تیمور شرقی ائتلاف کردند. در فوریه ۲۰۰۰ یک کارشناس فنی برای ارزیابی نیازهای مطبوعات محلی برای تجهیزات چاپ و توزیع از این کشور بازدید کرد و به عنوان یک اقدام فوری و موقت راه اندازی یک مرکز چاپ را در دستور کار قرار داد، اما این سازمان توجه داشت که برای ادامه ی حیات طولانی مدت روزنامه ها، تجهیزات چاپ و توزیع باید توسعه یابد.

همچنین به منظور سازماندهی رادیو و تلویزیون و هدایت روند دموکراتیک و منطقی توسعه ی این رسانه ها، از سوی یونسکو چهارچوبهای قانونی نیز ارائه شده است.

نهایتاً، یونسکو به طور آزمایشی رادیوهای گوناگونی را برای اقشار مختلف جامعه از قبیل: کشاورزان، صنعتگران، ماهیگیران، صنایع کوچک، معلمان، مددکاران اجتماعی، زنان و به ویژه جوانان تاسیس کرد و ایجاد رادیوهای دیگری را نیز در دستور کار دارد.

## یوگوسلاوی سابق

در دسامبر سال ۱۹۹۳، یونسکو براساس جریان آزاد عقاید از طریق متون و تصاویر، برنامه ای آزمایشی را در مناطق درگیری و جنگی سراسر جهان راه اندازی نمود. تاکید ویژه این برنامه بر یوگوسلاوی سابق بود، چراکه روزنامه نگاران آن کشور تحت فشار سنگین سیاسی بودند و دسترسی به اطلاعات بی طرفانه روز به روز در آن کشور مشکل تر میشد.

در چند سال اخیر، یونسکو در بسیاری از جمهوری ها و سرزمینهای یوگوسلاوی سابق به تجهیز رسانه های الکترونیکی و روزنامه های مستقل به لوازم اداری و دفتری پرداخته و اقدام به برگزاری دوره های آموزشی گوناگونی برای خبرنگاران و روزنامه نگاران نموده است. هدف از تمام این تلاشها، تسهیل تماس و تبادل اطلاعات بین رسانه های این منطقه و سایر نقاط جهان و توسعه ی رسانه های آزاد، مستقل و کثرت گراست.

آخرین تلاشهای یونسکو عبارتند از کمک به انطباق زیرساختهای رسانه های این منطقه با روش های نوین و توزیع و پخش فیلم، فیلم های مستند و برنامه های کودک برای ایستگاههای تلویزیونی در بوسنی و هرزگوین و سایر نقاط یوگوسلاوی. یونسکو با کمک انجمن جهانی روزنامه ها (WAN) یک سیستم توزیع را برای پخش روزنامه ها و هفته نامه های مختلف در کوزوو به راه انداخته است، تا مردم از انتخابهای بیشتری برخوردار باشند و محدود به چند نشریه نباشند، اقداماتی مشابه نیز در سایر مناطق مانند بلغراد، انجام شده است.

## اجلاس جهانی سران

### سابقه:

قطعنامه ۷۳ اتحادیه بین المللی ارتباطات (ITU) در اجلاس «مینه آپولیس ۱۹۹۸» تصمیم گرفت به دبیرکل این اتحادیه توصیه کند موضوع تشکیل اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی (WSIS) را در دستور کار کمیته اداری سازمان ملل متحد قرار دهد و نتایج این مشورت را به شورای اتحادیه بین المللی ارتباطات راه دور ITU گزارش دهد. از آنجایی که کمیته اداری سازمان ملل متحد نسبت به تشکیل این اجلاس نظر مثبتی داشت و اغلب سازمان ها و کارگزاری های ملل متحد نسبت به همکاری در خصوص تدارک و تشکیل اجلاس سران فوق ابراز علاقه کردند، تصمیم گرفته شد که اجلاس سران تحت حمایت کامل دبیرکل سازمان ملل متحد و با سپردن نقش اصلی در امر تدارکات به اتحادیه بین المللی ارتباطات راه دور تشکیل شود، شورای این اتحادیه در سال ۲۰۰۱ تصمیم گرفت اجلاس سران را در دو مرحله تشکیل دهند.

**مرحله اول:** از ۱۰ تا ۱۲ دسامبر ۲۰۰۳ در ژنو.

**مرحله دوم:** از ۱۶ تا ۱۸ نوامبر ۲۰۰۵ در تونس.

در حقیقت تدارک تشکیل این اجلاس هنگامی آغاز شد که شکاف بین ثروتمندان و فقرا در زمینه ی اطلاعاتی و ارتباطی افزایش زیادی پیدا کرده بود و همزمان با آن، روز به روز بر اهمیت ارتباطات راه دور در سطح سیاسی، اجتماعی و فرهنگی افزوده می شد.

مجمع عمومی ملل متحد این اجلاس سران را به عنوان وسیله ای مؤثر برای کمک به سازمان ملل متحد در اجرای اهداف اعلامیه هزاره دانسته است. و چنانکه پیشتر بیان شد، اتحادیه بین المللی ارتباطات به عنوان یکی از مهمترین کارگزاری های سازمان ملل متحد، مسئول گردآوری

تمامی عوامل مؤثری است که در زمینه‌های علمی، فنی و اقتصادی تخصص دارند و می‌توانند به رهبران، بخش خصوصی، NGO ها و ... کمک نمایند.

قطعه‌نامه ۵۶/۱۸۳ مجمع عمومی ملل متحد هدف اجلاس سران را ایجاد دیدگاه و درکی مشترک از جامعه اطلاعاتی و تصویب اعلامیه و برنامه اقدام برای اجرا به وسیله دولت‌ها، نهادهای بین‌المللی و همه بخش‌های جامعه مدنی، توصیف کرده است.

چند کمیته تدارکاتی دستور کار و موضوعات اجلاس سران را تعیین خواهند کرد. کنفرانس ITU در سال ۲۰۰۲ (مغرب) اطلاعاتی را که چهارچوب اهداف ذیل را مشخص می‌کرد، تهیه کرده است، این اهداف عبارتند از:

۱. تأمین دسترسی به فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی برای همه.
  ۲. فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و برآوردن اهداف توسعه هزاره.
  ۳. اطمینان و امنیت در استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی.
- این اجلاس و نشست‌های مانند آن، فرصتی منحصر به فرد برای همه عوامل و دست‌اندرکاران اصلی فراهم می‌سازد تا در گردهمایی‌های سطح بالا به همفکری و مشورت بپردازند و درک بهتری از این انقلاب فناورانه و تأثیر آن بر جامعه بین‌المللی به دست آورند.

### نتایج اجلاس جهانی سران در خصوص جامعه اطلاعاتی

اهداف فراگیر پیشنهادی اجلاس سران شامل وصل کردن تمام روستاها، نهادهای آموزشی، مراکز بهداشتی، بیمارستان‌ها و ادارات محلی و مرکزی دولتها تا سال ۲۰۱۵ به شبکه‌ی جهانی اینترنت است. بر اساس این هدف کلی، اقدامات گوناگونی برای گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به سراسر جهان و حمایت از حریم خصوصی و آزادی مطبوعات در دستور کار قرار خواهند گرفت که در زیر به چند مورد از این موارد اشاره می‌نماییم:

۱. ایجاد سایت تعاملی برای مراقبت‌های بهداشتی و تبادل اطلاعات بین کشورهای ثروتمند و فقیر.
۲. تعیین روش‌هایی برای پیش‌بینی فجایع طبیعی و انسانی (یا معایبی که بشر عامل ایجاد آنهاست) و نظارت بر تأثیر آنها بر محیط زیست و اجرای طرح‌هایی برای از بین بردن یا استفاده مجدد از سخت افزارها به شیوه‌های که برای محیط زیست امن باشد.
۳. حذف حقوق گمرکی سخت افزارها و نرم‌افزارها و رشد آگاهی درباره نرم افزارهای Open source.
۴. تعیین سایتی جهانی برای مبادله اطلاعات علمی، روزنامه‌ها، کتاب و ...

ایمیل‌های مزاحم به عنوان یکی از محورهای مهم اجلاس سران



امروزه با پیشرفت فناوری روز به روز بر مشکلات بشر افزوده می‌شود که یکی از آنها اسپم‌ها هستند که حقیقتی اجتناب‌ناپذیر است. پیشرفت ارتباطات سبب آسان شدن کار این مزاحمان شده است. به همین دلایل اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی (ژنو ۲۰۰۳) توجه خود را بر این مسائل، متمرکز کرد. اجلاس سران ملل متحد که به وسیله‌ی ITU برگزار شد، بیش از ۵۰ تن از سران کشورها و هزاران مسئول و ناظر، نمایندگان و بازرگانان بزرگ را گرد هم آورد تا ضمن آنکه آخرین فناوری‌ها را چنانکه بیان شد به مناطق محروم بیاورند، در عین حال به عوارض و پیامدهای انسانی فناوری‌ها رسیدگی و از آنها برای شکل دادن دنیایی بهتر استفاده کنند.

این مشکلات (اسپم‌ها و ...) فقط منحصر به اقتصادهای ثروتمند نیست، بلکه مرزهای نامحدود و اینترنت ضرورت همکاری بین‌المللی را ایجاد می‌کند. قراردادهای بین‌المللی درباره پروتکل‌های امنیتی، استاندارد کردن و احتمالاً هماهنگ سازی قوانین، روشی است که نظام‌های امروز را امن‌تر خواهد کرد.

امروزه بیش از نیمی از ایمیل‌ها در ردیف ایمیل‌های مزاحم است که با این کار متجاوز از بیست میلیارد دلار از جهت بهره‌وری و بازدهی و ... زیان به بار می‌آورند. زیرا کاربران به بسیاری از پیام‌های خود به اشتباه توجه نمی‌کنند و بسیاری از این اسپم‌ها باعث گمراهی افراد می‌گردد.

شاو، از ITU می‌گوید: مردم در دنیای واقعی مرتکب کارهای خلاف می‌شوند و در گذشته از همه وسایل از جمله وسایل ارتباطی سوء استفاده شده است. برای مثال سرقت از بانک‌ها در دنیای غرب وحشی با نصب دستگاه‌های هشدار دهنده، گاوصندوق، نگهبانان مسلح، وضع قوانین، دادن جایزه و ... مهار شده است. مزاحمت ایمیل‌های تحمیلی نیز با ترکیب تدابیر گوناگون و نه فقط یک راه چاره، برطرف خواهد شد.

اجلاس جهانی سران درباره جامعه اطلاعاتی، فرصتی برای جامعه جهانی فراهم می‌سازد تا این تدابیر را ارزیابی کرده و خود را به ایجاد آینده ای امن‌تر در فضای مجازی، که به آزادی‌ها احترام بگذارد و در همان حال از حریم خصوصی ما محافظت کند، متعهد سازد. در این بین سران راه‌کارهای گوناگونی مانند تعیین جایزه که توسط لارنس لسینگ «استاد دانشکده بازرگانی آکسفورد» پیشنهاد شد و یا ایجاد مرکزی برای شفاف کردن خلاف‌های اینترنتی و ... ارائه داده‌اند.

### کنوانسیون سازمان ملل متحد راجع به استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین‌المللی

یکی از عرصه‌های مهم و کاربردی ارتباطات، تجارت بین‌الملل و قراردادهای بین‌المللی است که با پیشرفت وسایل ارتباطی، دچار تحول میشود.

تجارت الکترونیکی با سرعتی شگفت‌انگیز در حال گسترش بوده و می‌توان گفت که امروزه استفاده از وسایل الکترونیکی در جریان مذاکرات پیش از قرارداد، انعقاد قرارداد و حتی اجرای آن، در بسیاری از کشورها به امری طبیعی و بدیهی تبدیل شده است. صرفه جویی در وقت و کاهش هزینه‌ها به دلایل گوناگونی چون حذف واسطه‌ها و... از فواید تجارت الکترونیکی به شمار می‌آیند و سبب محبوبیت روز افزون ابزار و شبکه‌های الکترونیکی مانند اینترنت در میان تجار و مصرف‌کنندگان شده است. تولیدکننده قادر است با استفاده از پایگاه اینترنتی خود به تبلیغ کالاهایش پرداخته و تاجر دیگر یا مصرف‌کنندگان را از خصوصیت آنها آگاه سازد. ارائه‌دهندگان خدمات نیز از چنین امکانی برخوردار هستند. بنابر این به طور طبیعی تجارت الکترونیکی جایگزین تجارت سنتی شده و این تحول نیازمند وضع قوانین متناسب بین‌المللی است و قوانین داخلی و متفاوت کشورها پاسخگوی این معاملات که فروشنده در کشوری و خریدار در کشوری دیگر حضور دارد نمیباشد.

به سبب این رفع این دغدغه جهانی، کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد (آنسیترال)، کنوانسیون را تهیه کرد و مجمع عمومی سازمان ملل نیز در ۲۳ نوامبر ۲۰۰۵ آنرا به تصویب رساند. این کنوانسیون که حاصل مطالعات و جلسات متعدد کمیسیون حقوق تجارت بین الملل سازمان ملل متحد است، سندی مهم و تعیین کننده در تسهیل و تنظیم تجارت الکترونیکی بین المللی محسوب می شود. کنوانسیون با یک مقدمه آغاز می شود که در آن، اهمیت و آثار مثبت استفاده روز افزون از ارتباطات الکترونیکی در تجارت بین الملل و نیز ضرورت اتخاذ قواعد یکنواخت به منظور رفع موانع و تردید های قانونی نسبت به ارتباطات مذکور و لزوم تحقق اصول بیطرفی رسانه ای (تکنولوژیک) و برابری آثار قانونی مورد تاکید قرار گرفته است.

در واقع این کنوانسیون را باید مهمترین گام سازمان ملل متحد در ارتقای نقش وسایل ارتباطی نوین در تجارت بین المللی دانست.

## نتیجه گیری

دلیل اهمیت بحث فناوری اطلاعات و ارتباطات و رسانه های جمعی برای سازمان ملل متحد این است که این فناوری ها و رسانه های جمعی می توانند ابزاری نیرومند برای پر کردن شکاف موجود در زمینه توسعه و تسریع تلاش ها برای رسیدن به اهداف توسعه هزاره در زمینه مبارزه با فقر، گرسنگی، بیماری، بی سواد، ویرانی محیط زیست و نابرابری جنسیتی فراهم سازند. بدون استفاده گسترده و نوآورانه از این فناوری ها، دستیابی به اهداف توسعه هزاره غیرممکن است.

فناوری اطلاعاتی و ارتباطی و رسانه های جمعی همچنین در زمان رکود اقتصادی که تدابیر و انگیزه های مناسب، مورد نیاز است، می توانند انگیزه های اقتصادی جهانی فراهم سازند. دیگر این که شکاف فناوری و دیجیتالی از بزرگترین موانع غیرتعرفه ای در برابر تجارت جهانی بین کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه است. البته باید توجه داشت که این فناوری ها و رسانه های جمعی در صورتی به اهداف توسعه خدمت خواهند کرد که دسترسی به اطلاعات و ارتباطات، همگانی و با هزینه منصفانه باشد و از آزادی بیان به عنوان حقی بنیادی حمایت شود و در عین حال چهارچوب سیاسی شفاف و قابل پیش بینی که رقابت را تشویق کند، وجود داشته باشد.

## منابع و مآخذ

۱. نقش یونسکو در حقوق سایبر اسپیس - انتشارات یونسکو.

2. World Summit on the information Society report.

3. The International Dimensions of Cyber Space Law (UNESCO Pub).

۴. معرفی "کنوانسیون سازمان ملل متحد راجع به استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین المللی"

بختیاروند، مصطفی

۵. گزارش یونسکو در خصوص فعالیت هایش به مناسبت ۳ می. انتشارات یونسکو - مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد در تهران

۶. سرکار خانم نازنین قائم مقامی، کتابدار سازمان ملل متحد در تهران

۷. سازمان ملل متحد در دنیای امروز - انتشارات سازمان ملل - نیویورک - ۲۰۰۸